

Km

Katolskt magasin

NUMMER 9/2021
PRIS 70 KR

-
- » Örtmässan till jungfru Marias ära
  - » Stiftets synodsarbete är igång
  - » Från Rom till Sverige och tillbaka igen
  - » Växande körverksamhet i stiftet

Träd, örter och vatten i Masurien och Warmia

Örtvälsignelse. Våra buketter innehåller citronmeliss, libsticka, pepparmynta, kamomill och ett slags rönnbär. Nu hänger de traditionsenligt på väggen hemma.

Till Swieta Lipka i Masurien kom pilgrimer redan på medeltiden. Vid målet blev de helade till kropp och själ av Jungfrun i den heliga linden. Här går firandet av jungfru Marias upptagning i himlen inte att skilja från läkeörterns välsignande, säger pater Leszek Golebiewski. I grannregionen Warmia har Maria även uppenbarat sig för några barn i en lönn vid en källa. På frågan "Vem är du?" svarade hon: "Jag är den obefläckade avlelsen."

TEXT: EWA BIGESTANS FOTO: EWA & PETER BIGESTANS

Vid flodanläggningen i orten Bienki drar vi på oss flytvästarna. Med kraftiga armar ger uthyraren Arto vår kajak en hård puff. Så glider vi ut på sjön Biales klara vatten. Vi befinner oss i Masurien, en svidande skön region i Polens nordöstra hörn med drygt en halv miljon invånare på en areal av tio tusen kvadratkilometer. Här finns stora naturskyddade områden med rik flora och fauna. I det glesbefolkade men mångkulturella Masurien bor, förutom majoriteten polacker, minoriteter som litauer, ukrainare, tyskar, ryssar och belarusier. Här samsas katoliker med lutheraner och ortodoxa i en del av Polen som tills 1945 ingick i Ostpreussen.

De över tvåtusen masuriska sjöarna är förenade med kanaler. På kajakrutten Krutynja paddlar vi en mil mellan Bienki och Babieta. Här paddlade ofta Karol Wojtyła (Johannes Paulus II) som ung lärare med sina studenter. I ett smalt vattendrag kränger vi kajaken över några träd som likt skuggor skymtar under vattnet. En häger flaxar upp i tystnaden. Utmed flodens kanter blottas trädens rötter likt levande blodådror.

Örtmäs

Nästa morgon kör vi från badorten Ryn, där vi bor, fem kilometer västerut mot det lilla samhället Swieta Lipka – på svenska säger man Heliga Linden. Vi ska delta i Swieto Matki Boskiej Zielnej – heliga Gudsmoderns örtmäs. I Polen har sedan 900-talet *benedictio herbarum*

Polskt talesätt. "1 augusti ringer varje blomma: Tag mig till kyrkan."

Vattenvägarna bjuder på tystnad. Här paddlade ofta naturälskaren Karol Wojtyła, som sedan blev påven Johannes Paulus II.

– örternas välsignande – knutits till firandet av jungfru Marias upptagning i himlen den 15 augusti. Örtmäs firades även i Sverige under katolsk tid. Enligt Uppsala-missalet välsignades växtligheten på jungfru Marias dag då särskilda örter bestänktes med vigvatten av prästen under mässan. Örtbuketterna – så kallade "kvastar" och örtkransar – sparades under året för att användas som läkemedel. På blommor, rot och stam, blad eller frö gjordes salvor och avkok till ut- och invärtes bruk. I Sverige förbjöds örtmäs efter reformationen av den lutherska kyrkan. I Polen lever traditionen kvar. Ledighet ges från arbetet den 15 augusti.

Helig ikon

Den dagen brukar några tusen pilgrimer anlända till församlingen i Swieta Lipka. Under hela året kommer cirka fyrahundra tusen, också protestanter. Här reser sig mellan sjöarna Wirowe och Dejno Swieta Lipkas lilla basilika i rosa barock, så vacker att man får andnöd! Kyrkans altare invigdes 1693 på Marias dag den 15 augusti. Platsen är ett så kallat sanktuarium, en plats som anses helig både för sin legendomspunna historia och för en helig ikon över basilikans altare. Swietolipska målad 1640 visar Jesusbarnet i Gudsmoderns famn. Ikonen täcks av silver så bara ansiktena och händerna syns. På en vägg finns en muralmålning från 1600-talet. Den visar en kvinna som stiger upp till himlen. Kistan som hennes kropp just lämnar är fylld av örter.

– Det är därför firandet av jungfru Marias himmelfärd är oupplösligt förenad med välsignelsen av blommor och örter, säger jesuitprästen pater Leszek Golebiewski, som ställer upp för en intervju på engelska.

Örternas Maria. Pater Leszek Golebiewski S.J. berättade om örtmässans samband med jungfru Maria.

Plats för bön och kontemplation. Det här konstverket i Swieta Lipskas basilika visar hur fångens skulptur av Guds moder med barnet såg ut i den heliga lindan.

De 7 basörterna

Kamomill (inflammationer), mynta (magont), citronmeliss (huvudvärk), basilika (antibakteriell), rosmarin (immunförsvaret), libsticka (halsont & hosta), krasse (allmänt nyttig).

Rådfråga experter innan du experimenterar med örter!

Sjuttiosju örter

Pater Leszek berättar att målningen visar en gammal legend om när apostlarna i Jerusalem öppnade Marias kista. De fann att kroppen var borta och att rosor och örter tagit dess plats.

– Jungfru Marias himmelfärd har därför kallats ”Vår fru av örternas dag”. Hon är även skördens beskyddarinna. Under den särskilda välsignelsen vid örtmässan ber vi att örterna ska skydda människor och djur från sjukdom.

Han förklarar att örtkransarna och buketterna traditionellt innehåller sjuttiosju olika slags örter. Sju basörter är viktigast, till exempel kamomill och basilika (se faktaruta).

Monstransen i Swieta Lipka. Formad som ett lindträd bärs monstransen på en bädd av blommor och örter. Bärarnas uniformer synliggör att 15 augusti även firas till äminnelse av 1920 års polska seger över Röda armén.

Madonnaskulptur

Swieta Lipkas historia som pilgrimsort börjar med legenden om frigivandet av en fånge på 1300-talet som oskyldig hade dömts till döden. I fängelset bad han oavbrutet. Då uppenbarade sig Gudsmo­dern för honom. Hon fick honom att tälja en statyett föreställande henne med Jesusbarnet. När fångvaktarna på morgonen såg konstverket släpptes fången. På väg därifrån satte han statyetten i en lind. Det dröjde inte länge förrän många märkte att de blev bönhörda och helade när de bad vid trädet. Ett kapell byggdes.

– Men 1525 högg den sista ordensmästaren i den tyska orden, som fanns här då, i vredesmod ner den heliga lindan, rev kapellet och kastade bort statyetten. Han hade bett Maria om seger för Preussen i en strid. När det inte gick som han önskade blev han ateist. Pilgrimer förbjöds att komma. Men de samlades ändå med små ljusbloss på nätterna runt trädstubben som återstod av helgedomen.

Blomsterprocession

–Med tiden tillät det lutherska styret att jesuitpräster kom hit och kyrkan byggdes. När Mariaikonen kom på plats bad de troende vid

Blomsterväg. Under processionen efter firandet i Swieta Lipka strör församlingens barn oupphörligen blomblad framför monstransen med Kristi kropp. Blommorna ges av kateketen ur den stora korgen.

den, även protestanter deltog. Ikonen blev ett ekumeniskt tecken, säger pater Leszek.

Firandet utomhus av jungfru Marias himmelfärd och örtmässan leds av Olsztyns biskop emeritus Tadeusz Pikus. Liturgin avslutas med välsignelse av frukt, blommor och örter. Buketter och kransar sträcks ivrigt fram för att välsignas av prästerna, som har fullt sjå! Ministranter hjälper till att bära vattenhinkar med välsignat vatten. Även vi har ”kvastar” med rosmarin, rönnbär och mynta, som vi fått av en generös deltagare. I den följande processionen strör glada barn, hjälpta av kateketer och föräldrar, oupphörligen blomblad framför Kristi kropp som bärs i en monstrans i form av ett lindträd.

I staden Olsztyniek är Etnografiska friluftsmuseet beläget. I museets örtagård har vi stämt träff med örtexperterna Michaline Golebienska och Monika Sztorc. Vi smakar myntadryck, sniffar i odlingarna, får veta att lavendel är lugnande, isop bra för magen och mycket, mycket mer.

–Senare i höst firas traditionen Dozynki (skördefest) i Polen. På museet tävlas det då om vilka som kan göra de konstfärdigaste skördeskulpturerna, berättar Monika.

Örtkunskap. Monika Sztorc och Michaline Golebienska kan det mesta om örter. Här berättar de om rosmarin som innehåller antioxidanter och stärker immunförsvaret. ▶

Talade med jungfru Maria. Syster Aleksandra Nowak står i kyrkan i Gietrzwałd, vid ett altare tillägnat Barbara Samulowska, som när hon var liten såg jungfru Maria uppenbara sig dagligen i nästan tre månader sommaren 1877. Barbara blev senare upptagen i Barmhärtighetsdötrarna och tog namnet Stanislawa. Hon verkade framför allt i Guatemala och efter hennes bortgång 1950 inleddes en saligförklaringsprocess av henne.

Maria-uppenbarelsen

Nästa natursköna mål på resan i Marias tecken blir byn Gietrzwałd i regionen Warmia, gränsande till Masurien. Även här finns en mindre basilika – Marias Födelsekyrka, på en tidigare träkyrkas plats. Till skillnad mot Masurien var Warmia polskt och katolskt fram till 1700-talets slut, då Polen slets isär av olika ockupanter. Även Warmia kom under Preussens protestantiska överhet, vilket innebar ett förtryck av polska liksom tyska katoliker.

Området runt basilikan utgör sedan 1877 ett sanktuarium. Det året fick flickorna Justyna Szafranska, 13, och Barbara Samulowska, 12, uppleva att en vacker kvinna visade sig och talade till dem. Hon lyste milt i ett lönnträd invid kyrkan. När Justyna frågade vem hon var löd svaret: ”Jag är den obefläckade avlelsen”. Uppenbarelsen, som skedde dagligen mellan 27 juni och 16 september, övervakades av en församlingspräst.

– Guds moder Maria talade på polska! Det hör till saken att det polska språket då var förbjudet att talas officiellt i Warmia. Många var fattiga och alkoholismen bredde ut sig.

Det berättar syster Aleksandra Nowak. Hon tillhör orden Den obefläckade Jungfruns små systrar, som bildades 1878. Hon arbetar på sanktuariets pilgrimshärbärge där vi bor. Syst-

rarna hjälper alkoholister och dem med sociala problem, enligt jungfru Marias önskan.

Helig källa

– Tidens sociala medier 1877 var ”djungeltelegrafen”. Pilgrimer kom strömmande i tusental. Polis och militär försökte förgäves stoppa dem, säger syster Aleksandra.

Hon berättar att huvudbudskapet som förmedlades genom flickorna till besökarna var att de skulle be rosenkransen varje dag, leva som kyrkan lär, gå i mässan, lita på Jungfrun och aldrig tappa hoppet. Många bad om helanden och fick hjälp mot alkoholismens plåga.

Uppenbarelsenas autenticitet fastslogs hundra år senare av kyrkan, 1977. De är jämförbara med Lourdes, Fatima och Guadalupe. Som skulptur står jungfru Maria i sanktuariet med utsläppt långt hår. Lönnen bröts sönder i en storm då uppenbarelsen slutat. En inskription på en sten berättar att här stod trädet. På platsen ber pilgrimerna.

Det finns en vattenkälla vid skogsbrynet nära kyrkan. Källan välsignades av jungfru Maria på hennes födelsedag den 8 september. Hon sa: ”Be rosenkransen varje dag. Jag ska vara med er. Alla som ber i tro blir bönhörda.”

Vi fyller våra plastflaskor med vatten ur källan – symbolen för djupet i människans själ. ☪

Den heliga källan. En väggmålning i kyrkan i Gietrzwałd visar hur Maria den 8 september 1877 välsignar den intelligande källan. Målningens uppgift är att göra osynliga processer synliga. Mannen har helats till kropp och själ och kvinnan som leds fram angrips av en demon.

Bön dag och natt. Monumentet i Gietrzwałds sanktuarium med skulpturen av jungfru Maria skapades i närtid till uppenbarelsen. Under Maria finns en bevarad träbit av den lönn som stod på platsen i vilken Maria uppenbarade sig för de två flickorna sommaren 1877.

